jas) Robertas Zilinskas statinį datavo XIX a. pradžia (1818 m.). Išsiaiškinta, kad konstrukcijos pamatai įgilinti iki 1,8 m (H_{abs} 127,00 m) nuo aptikto statinio fragmentų viršaus (3 pav.). Konstrukcijos ŠV dalis šiek tiek apardyta uždaru būdu tiesiant inžinerinius tinklus. Jokių archeologinių radinių ar archeologinio sluoksnio tyrimų metu neaptikta. 3x3 m dydžio **šurfas 2** tirtas J. Basanavičiaus gatvės važiojamojoje kelio dalyje. Prieš tiriant šurfą, pradėjus pjauti asfaltą paaiškėjo, kad šioje vietoje yra vandentiekio kamera, kuri apėmė didžiąją šurfo dalį, todėl toliau tirta tik likusi 3x1,3 m dydžio šurfo dalis. Iki 1,75 m gylio kastas permaišytas gruntas, susiformavęs XX a. II pusėje – XXI a. statant šioje vietoje vandentiekio kamerą. Antrojo buvusių Vilniaus miesto riboženklių stulpo liekanų aptikti nepavyko. Manoma, kad stulpo liekanos sunaikintos statant vandentiekio kamerą. Jokių archeologinių radinių, struktūrų ar archeologinio sluoksnio tyrimų metu neaptikta.

Vilnius boundary markers

In 2021, TO excavated two 3 x 3 m test pits (18 m^2 in total; Fig. 1) at the intersection of J. Basanavičiaus Street, S. Konarskio Street, and Savanorių Avenue, aiming to locate the former city boundary markers – the so-called White Pillars. Excavation revealed deposits dating from the second half of the 20th to the 21st century, ranging from 0.8 to 2.2 m in thickness. A rectangular brick structure measuring 1.85 x 1.75 m and made of yellow and red bricks and small stones set in lime mortar was also located, and was identified as the base for one of the city boundary pillars (Figs. 2–3). The structure was dated to the early 19th century (1818). Meanwhile, no evidence of the second pillar was found. It is possible that its remains were destroyed during the installation of a manhole under the carriageway.

Tautvydas Bajarūnas

Bazilijonų gatvė 3

Sklypo Bazilijonų g. 3 istorija siejama su 1259 posesijos raida bei šalimais, dabartinio Halės turgaus vietoje, manoma, nuo XV a. veikusio Arklių turgaus istorija. Gali būti, kad iki gynybinės miesto sienos statybos teritorija buvo užstatyta įvairiais statiniais, būdingais turgaus teritorijai. XVI a. pradžioje pastačius gynybinę sieną, čia turėjo įvykti esminių pokyčių. Už miesto sienos likusi teritorija tapo priemiesčiu, o visai šalia esanti teritorija, į kurią taip pat patenka aptariamasis sklypas, – fortifikacinės sistemos dalimi, kuri vadinama esplanada. Ši teritorija turėjo būti neužstatoma ir gerai apžvelgiama, patogi apšaudyti užpuolikus, todėl šalia sienos stovėję miestiečių namai ir pastatai veikiausiai buvo nugriauti. 1737 m. datuojamame J. G. M. fon Fiurstenhofo sudarytame Vilniaus miesto plane matome dar visiškai neužstatytą teritoriją. XVIII a. pabaigos – XIX a. planuose jau vaizduojami gyvenamieji namai ir pagalbiniai statiniai. Užstatymas laikui bėgant keitėsi. Dabartinis sklypo vaizdas pradėjo formuotis XX a. pradžioje. 1904 m. iškilo šiandien tebestovintis 3 aukštų Š korpusas prie Bazilijonų gatvės ir V korpusas palei Halės turgaus aikštę bei 2 aukštų pastatas, ribojantis kiemą iš P pusės, ir vienaukštis kiemo krautuvių korpusas. Kiemą supantys korpusai iškilo anksčiau – 1899–1901 m. V korpuso centre suformuota plati tarpuvartė, per kurią vėliau pastatytas kiemo „prekybinių eilių“ pastatas jungėsi su Javų turgaus aikšte. Buvusio vienaukščio kiemo krautuvių korpuso, kurio iki šių dienų išliko tik centrinės dalies fragmentas, statybos data turimuose keliuose šaltiniuose nurodoma 1904 m. Vaclavo Michnevičiaus suprojektuotas paviljonas baigtas statyti 1906 m. Jis vis dažniau pra-

dėtas vadinti Halės turgumi I Pasaulinio karo metais. Kieme pastatyto prekybos eilių pastato centrinė ašis V–R kryptimi buvo orientuota į greta buvusio Javų turgaus kiemą. Kita ašis Š–R kryptimi formavo ryšį tarp P ir Š vidinių kiemelių. Žinoma, jog 1927 m. kiemo pastate veikė 33 krautuvės, 65 sandėliai. Po II Pasaulinio karo pastate buvo įsikūręs galanterijos fabrikas (Ambrulevičiūtė A., Skerniškis M., Kulikauskas G., Kulikauskienė L., *Halė: Vilniaus turgaus istorija.* Vilnius, 2016). Šiuos istorinius duomenis papildo sklype Bazilijonų g. 3 atlikti archeologiniai tyrimai.

Aktualiausi ir tiesiogiai su aptariamų metų tyrimais susiję 2019–2020 m. atlikti detalieji tyrimai vadovaujant A. Kalėjui (*ATL 2019 metais,* 2020, p. 333–336). Tyrimai vyko keliais etapais. Visų pirma atlikti žvalgomieji tyrimai, ištirti 5 2x1,5 m dydžio ir 15 m^2 bendro ploto šurfai. Vėliau 701,75 m^2 plote atlikti detalieji tyrimai. Detaliai iki įžemio ištirtas bendras 485,05 m^2 plotas, 216,7 m^2 dydžio plote detalieji tyrimai atlikti ne iki galo. Nustatyta, kad XVII–XXI a. datuotas kultūrinis sluoksnis – 0,8–3,85 m storio. Manoma, kad ankstyviausias, virš geltono smėlio įžemio susiformavęs čia buvusioje dauboje 10–40 m storio kultūrinio sluoksnio horizontas yra vėlyvas – XVII a. vidurio – II pusės (iki 7 dešimtmečio). Sluoksnyje numizmatinės medžiagos nerasta. Aptikta tik nedaug XVI ir XVII a. keraminių indų bei XVII a. plokštinių koklių fragmentų. Nesurasta su šiuo sluoksniu sietinų ūkinės veiklos pėdsakų – statinių fragmentų ir ūkinių duobių. Manoma, kad intensyviau dauba pradėta sausinti ją užpilant buitinėmis atliekomis XVII a. pabaigoje – XVIII a. To laikotarpio sluoksniuose surasta daug numizmatinės medžiagos, daugiausia XVII a. 7 dešimtmetyje kaldintų Jono Kazimiero šilingų. Tyrimų metu surastas 421 ypatusis radinys, iš jų 274 XVI–XIX a. monetos, 29 XVII–XIX a. švininės prekių plombos, taip pat aptikta XVI–XVIII a. buitinės ir statybinės keramikos, stiklo dirbinių ir jų fragmentų. Sklypo R dalyje aptiktas XVIII a. pabaigos – XIX a. I pusės akmenų grindinys.

1 pav. Bendros situacijos planas: 1 – sklypo Bazilijonų g. 3 ribos; 2 – 2021 m. tirtos vietos; 3 – aptiktų mūrinių konstrukcijų vietos; 4 – aptiktų grindinių vietos; 5 – nebaigtos tirti vietos; 6 – visiškai ištirtos vietos; 7 – 2010 m. tyrimai (L. Girlevičius); 8 – 2015 m. tyrimai (P. Vutkin); 9 – 2012 m. tyrimai (D. Antropikaitė); 10 – 2019–2020 m. tyrimai (A. Kalėjus). T. Bajarūno brėž.

Fig. 1. General area plan: 1 – boundaries of Bazilijonų Str. 3; 2 – areas excavated in 2021; 3 – location of masonry structures; 4 – location of stone pavements; 5 – partially excavated areas; 6 – fully excavated areas; 7 – areas excavated in 2010 (L. Girlevičius); 8 – areas excavated in 2015 (P. Vutkin); 9 – areas excavated in 2012 (D. Antropikaitė); 10 – areas excavated in 2019–2020 (A. Kalėjus).

2 pav. Aptiktos fragmentiškai išlikusios krosnies liekanos. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 2. Remains of a stove.

2021 m. tyrimai buvo tęsiami toliau. Tirtos dvi 236 m^2 ir 109 m^2 perkasos 6 ir 7. Iki įžemio ištirtas bendras 233 m^2 plotas, 112 m^2 dydžio plote detalieji tyrimai atlikti ne iki galo (1 pav.). Sklypo V dalyje esanti **perkasa 6** tirta keliais etapais, pagal šiuos įvairių veiksnių sąlygotus etapus ją suskirsčius į plotus 1–5. Iki įžemio, kuris perkasoje pasiektas 2–3,3 m gylyje, ištirti plotai 1–4. Perkasos viršuje, iškart po asfalto ir betono sluoksniu aptiktas akmenų grindinys, datuojamas XX a. II puse. Taip pat perkasoje aptikta nemažai mūrinių struktūrų: fragmentiškai išlikusių krosnių liekanos datuojamos XVII a., pastato dalies, tvoros ir krosnies mūrinės liekanos datuojamos XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia (2 pav.). Greta pastato liekanų apie 1,5 m gylyje yra išlikę akmenų grindinio fragmentų, tačiau šioje sklypo dalyje kultūrinio sluoksnio viršutinė dalis gana stipriai apardyta klojant į greta esančią transformatorinę pastotę požeminius elektros kabelius, tad tikslus grindinio fragmentų datavimas, jo sąsajos su netoliese esančiais XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuojamo pastato bei XX a. pradžia datuojamų buvusio prekybinių eilių pastato liekanomis nenustatytos. Vis dėlto manoma, kad aptikti grindinio fragmentai susiję su XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuojamu pastatu (3 pav.), t. y. grindinys grįstas esant šiam pastatui, jo aplinkoje. Ploto 5 vietoje 50–60 cm gylyje atkastas kitas akmenų grindinio fragmentas. Dalis jo

3 pav. Perkasa 6, plotas 2, aptiktos XVIII a. II puse – XIX a. pradžia datuojamos mūrinės struktūros. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 3. Masonry structures in trench 6, area 2 (second half of the 18th to the early 19th century).

apardyta tiesiant elektros kabelius, dalis nugriuvo su perkasos 1 R sienele. Nėra aišku, ar šis grindinys sietinas su XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuojamu pastatu, ar su XX a. pradžia datuojamu buvusio „prekybinių eilių" pastatu. Geltono smėlio įžemyje aptiktas 31 įgilintas objektas. Dėl pavojingų tirti sąlygų iki galo neištirtas tik vienas – objektas 9, manoma, kad čia būta XVII a. II puse – XVIII a. datuojamo šulinio, kurio negalima visiškai ištirti, kol neaišku, ar saugotinas plote 5 aptiktas akmenų grindinys. Ploto 2 P dalyje tirta ūkinė duobė – objektas 10, kurioje aptikta gerai išlikusių XVIII–XIX a. pradžia datuojamų keraminių indų – vazonų (4 pav.). Tiriant perkasą 6 aptikta daug archeologinių radinių. Vyravo XVI a. II puse – XVIII a. datuojami radiniai, surasta ir XVII a. I puse datuojamų dirbinių ir jų fragmentų, taip pat aptikta nemažai XIX–XX a. datuojamų nearcheologinio laikotarpio radinių. Pažymėtina, kad XVI a. II pusėje – XVII a. radiniai aptinkami ir santykinai negiliai nuo

4 pav. Perkasa 6, plotas 2. Objekte 10 aptikti keraminiai vazonai in situ. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 4. Trench 6, area 2. In situ ceramic flower pots discovered in feature 10.

5 pav. Perkasoje 7, plote 1 aptiktas akmenų grindinys. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 5. Stone pavement in trench 7, area 1.

žemės paviršiaus tirtame iki 2 m storio tamsiai pilkos spalvos smėlio sluoksnyje kartu su XIX a. radiniais. Šis faktas leidžia kelti prielaidą, kad šis sluoksnis tirtojoje vietoje suformuotas statant dabartinį pastatą Bazilijonų g. 3, kai iš rūsio statybinės duobės iškastas gruntas panaudotas vietovės paviršiaus niveliavimui.

Sklypo Š dalyje esanti **perkasa 7** tirta 3 etapais, ją suskirstant į plotus 1–3. Iki įžemio – geltono smėlio, kuris perkasoje pasiektas 3,6 m gylyje, dalinai ištirta tik ploto 2 9 m^2 dydžio vidurinė dalis. Šioje vietoje aptikti 5 įgilinti objektai be archeologinių radinių. Perkasoje 7 taip pat atkastos XX a. pradžia datuojamo buvusio prekybinių eilių pastato juostinių pamatų ir stulpinių pamatų kolonoms liekanos. Plote 1, jo R dalyje, apie 2 m gylyje aptikta akmenų grindinio liekanų (5 pav.). Jų aptikta ir 2019–2020 m. vykusių detaliųjų tyrimų metu į P nuo perkasos 8 tirtuose plotuose. Grindinys tuomet datuotas XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia, manoma, kad jis sietinas su istoriniuose XVIII–XIX a. planuose maždaug šioje Vilniaus dalyje žymimu skersgatviu. 2019–2020 m. vykusių tyrimų metu grindinys paliktas neišardytas. Neardytas jis ir 2021 m. vykusių tyrimų metu,

tol, kol nebuvo vertinimo tarybos sprendimo dėl šio grindinio kultūrinės vertės. Todėl perkasos 7 plote 1 pasiekus grindinio lygį, tyrimai nutraukti. Plote 2 grindinio jau nebūta, čia aptiktos tik preliminariai XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuojamo medinio pastato iš akmenų ir pavienių plytgalių formuoti pamatai. Plote 3 tyrimai nutraukti pasiekus jame archeologinio sluoksnio kraigą, mat stengtasi nesukelti grėsmės jame atkastiems „prekybinių eilių" pastato mūriniams pamatams. Kaip ir perkasoje 6, taip ir šioje perkasoje iki 2,9 m storio tamsiai pilko smėlio sluoksnyje aptikta nemažai XVI a. II puse – XVIII a. datuojamų archeologinių radinių (6–7 pav.) kartu su XIX–XX a. radiniais.

6 pav. Perkasa 7, plotas 2, vienas iš keraminių vazonų, aptiktų objekte 9. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 6. One of ceramic flower pots from feature 9 in trench 7, area 2.

7 pav. Įvairūs radiniai, aptikti detaliųjų tyrimų metu: 1 – karnizinis koklis; 2 – ąsočio fragmentas; 3 – keraminės pypkės galvutės fragmentas; 4 – bokalo fragmentas; 5 – buoželė iš vario lydinio. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 7. An assortment of finds: 1 – a cornice stove tile; 2 – a jug fragment; 3 – a fragment of a clay pipe bowl; 4 – a fragment of a tankard; 5 – a copper-alloy pommel.

Bazilijonų Street 3

In 2021, TO conducted comprehensive excavations at Bazilijonų Street 3, Vilnius, in the W and N area of the plot, consisting of two trenches (no. 6 and 7) measuring 236 m^2 and 109 m^2. Sterile soil was exposed in a 233 m^2 area, whilst excavation remained incomplete in a 112 m^2 area (Fig. 1). Several structures were identified: the remnants of 17th-century stoves (Fig. 2); the fragmented masonry of a building, a fence, and a stove, all dating from the late 18th to the early 19th century (Fig. 3); a stone pavement, dating from the second half of the 18th to second half of the 20th century (Fig. 5); the foundations of a wooden building (late 18th–early 19th centuries), composed of stone and brickbat; and the masonry foundations of a market stall building (early 20th century). The excavation unearthed a large number of finds, namely domestic pottery and stove tile fragments (Fig. 4). The bulk of the finds span the second half of the 16th to the 18th century, including several early- to mid-17th-century artefacts and fragments thereof (Fig. 6, 7), and many non-archaeological objects from the 19th and 20th centuries. Finds dating from the second half of 16th century to the 17th century were located relative close to the surface, in a dark grey sandy layer (2 m thick) alongside 19th-century finds. This is likely the result of the redeposited fill of the construction pit in the basement, which was used to level the ground before the erection of the current building at Bazilijonų Str. 3.